

Predmet C-471/24**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

3. srpnja 2024.

Sud koji je uputio zahtjev:

Sąd Okręgowy w Częstochowie (Poljska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

31. svibnja 2024.

Stranka koja je pokrenula postupak pred sudom koji je uputio zahtjev:

J. J.

Druga stranka u postupku:

PKO BP S.A.

Predmet glavnog postupka

Nepoštene ugovorne odredbe – Ništavost ugovora – Klauzule o promjenjivoj kamatnoj stopi – Referentna vrijednost WIBOR

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Tumačenje prava Unije, osobito članka 1. stavak 2., članka 2., članka 3. stavak 1. i druge rečenice stavka 2., članka 4. stavak 2. i članka 6. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ; članak 267. UFEU-a.

Prethodna pitanja

(a) Treba li članak 1. stavak 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da se njime dopušta ispitivanje ugovornih odredbi o varijabilnoj kamatnoj stopi na temelju referentne vrijednosti WIBOR?

(b) U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, treba li članak 4. stavak 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da se njime dopušta ispitivanje ugovornih odredbi o varijabilnoj kamatnoj stopi na temelju referentne vrijednosti WIBOR?

(c) U slučaju potvrdnog odgovora na prvo i drugo pitanje, treba li članak 3. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da se može smatrati da su ugovorne odredbe o varijabilnoj kamatnoj stopi na temelju referentne vrijednosti WIBOR protivne uvjetu o dobroj vjeri i da na štetu potrošača dovode do znatnije neravnoteže u pravima i obvezama stranaka, s obzirom na nepravilno obavještanje potrošača u pogledu izloženosti riziku promjenjive kamatne stope, uključujući osobito nenavođenje toga na koji se način utvrđuje referentna vrijednost koja je osnova za utvrđivanje promjenjive kamatne stope i koje su dvojbe povezane s njezinom netransparentnošću te neravnomjerno raspoređivanje tog rizika između ugovornih stranaka?

(d) U slučaju potvrdnog odgovora na prethodno navedena pitanja, treba li članak 6. stavak 1. u vezi s člankom 3. stavkom 1. i drugom rečenicom stavka 2. te članak 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da, ako se ugovorna odredba o promjenjivoj kamatnoj stopi na temelju referentne vrijednosti WIBOR proglasi nepoštenom, ugovor i dalje može funkcionirati kao ugovor u kojem će se iznos kamatne stope na glavnici kredita temeljiti na drugom elementu kojim se utvrđuje iznos kamatne stope iz ugovora, odnosno na bankovnoj marži, što će dovesti do promjene kamatne stope kredita iz promjenjive u fiksnu?

Navedene odredbe prava Zajednice

- A. Ugovor o funkcioniranju Europske unije: članak 169. stavak 1.
- B. Povelja Europske unije o temeljnim pravima: članak 38.
- C. Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima: četvrta, trinaesta, dvadeset prva, dvadeset četvrta uvodna izjava, članak 1. stavak 2., članak 3. stavak 1., članak 4. stavak 2., članak 6. stavak 1., članak 7. stavak 1. točka 1. podtočka (j) i točka 2. podtočka (b) Priloga „Odredbe iz članka 3. stavka 3.”
- D. Uredba (EU) 2016/1011 Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2016. o indeksima koji se upotrebljavaju kao referentne vrijednosti u financijskim instrumentima i financijskim ugovorima ili za mjerenje uspješnosti investicijskih fondova i o izmjeni direktiva 2008/48/EZ i 2014/17/EU te Uredbe (EU) br. 596/2014: uvodne izjave 1., 5., 6., 8., 10., 20., 26., 27., 63., 71., članak 2. stavak 1., članak 3. stavak 1. točka 3., članak 3. stavak 1. točka 7. podtočka (d), članak 20. stavak 1.

E. Provedbena uredba Komisije (EU) 2019/482 od 22. ožujka 2019. o izmjeni Provedbene uredbe Komisije (EU) 2016/1368 o utvrđivanju popisa ključnih referentnih vrijednosti koje se upotrebljavaju na financijskim tržištima u skladu s Uredbom (EU) 2016/1011 Europskog parlamenta i Vijeća: uvodne izjave 1., 2. i 4. i Prilog

F. Direktiva 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ: članak 10. stavak 2. točka (f), članak 3. točka (j)

G. Direktiva 2014/17/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 4. veljače 2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine i o izmjeni direktiva 2008/48/EZ i 2013/36/EU i Uredbe (EU) br. 1093/2010: članak 4. točka 3., članak 4. točka 16., članak 11. stavak 1., članak 11. stavak 2. točka (c), članak 11. stavak 3., članak 11. stavak 5., članak 13. stavak 1. točke (e) i (ea)

Navedene odredbe nacionalnog prava

A. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Zakon od 23. travnja 1964. o Građanskom zakoniku) (Dz.U. iz 2020., poz. 1740., kako je izmijenjen, u daljnjem tekstu: Građanski zakonik)

(a) Potrošač je fizička osoba koja s poduzetnikom obavlja pravnu radnju koja nije izravno povezana s njegovom poslovnom ili profesionalnom djelatnosti (članak [22.1]).

(b) Pravna radnja koja nije zakonita ili je usmjerena na zaobilaženje zakona ništava je, osim ako se relevantnom odredbom predviđa drukčiji učinak, osobito onaj da se umjesto ništavih odredbi pravne radnje uključuju odgovarajuće zakonske odredbe (članak 58. stavak 1.).

(c) Pravna radnja koja je protivna načelima društvenog suživota ništava je (članak 58. stavak 2.).

(d) Ako je ništav samo dio pravne radnje, radnja ostaje na snazi u preostalom dijelu, osim ako iz okolnosti proizlazi da radnja ne bi bila izvršena bez ništavih odredbi (članak 58. stavak 3.).

(e) Ugovorne stranke mogu slobodno urediti pravni odnos pod uvjetom da se sadržaj ili svrha ugovora ne protive bitnim obilježjima (prirodi) tog odnosa, zakonu ili načelima društvenog suživota (članak 353.¹).

(f) Kamate na novčani iznos obračunavaju se samo kada to proizlazi iz pravnog posla ili zakona, sudske presude ili odluke drugog nadležnog tijela (članak 359. stavak 1.).

(g) Ako iznos kamata nije drukčije određen, obračunavaju se zakonske kamate u iznosu koji je jednak zbroju referentne stope Poljske narodne banke i 3,5 postotna boda (članak 359. stavak 2.).

(h) Najviši iznos kamata koje proizlaze iz pravnog posla ne smije na godišnjoj razini premašivati dvostruki iznos zakonskih kamata (najviše kamate) (članak 359. stavak 2.¹).

(i) Ako iznos kamata koje proizlaze iz pravnog posla premašuje iznos najviših kamata, obračunavaju se najviše kamate (članak 359. stavak 2.²).

(j) Ugovorne odredbe ne mogu isključivati niti ograničavati odredbe o najvišim kamatama, čak i u slučaju izbora stranog prava. U tom slučaju primjenjuju se zakonske odredbe (članak 359. stavak 2.³).

(k) Objavom u Službenom listu Republike Poljske, „Monitor Polski”, ministar pravosuđa utvrđuje iznos zakonskih kamata. (članak 359. stavak 4.).

(l) Odredbe potrošačkog ugovora o kojima se nije pojedinačno pregovaralo nisu obvezujuće za potrošača ako se njima utvrđuju prava i obveze potrošača na način koji nije u skladu s dobrim običajima i koji grubo narušava njegove interese (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način (članak 385.¹ stavak 1.).

(m) Ako neka ugovorna odredba prema stavku 1. nije obvezujuća za potrošača, u preostalom dijelu ugovor ostaje obvezujući za stranke (članak 385.¹ stavak 2.).

(n) Odredbe ugovora o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori jesu one na čiji sadržaj potrošač nije imao nikakav konkretan utjecaj. To se posebno odnosi na ugovorne odredbe preuzete iz predloška ugovora koji je druga ugovorna stranka predložila potrošaču (članak 385.¹ stavak 3.).

(o) Teret dokazivanja da su se o određenoj odredbi vodili pojedinačni pregovori na onoj je stranici koja se na to poziva (članak 385.¹ stavak 4.).

(p) Ocjena usklađenosti ugovorne odredbe s dobrim običajima provodi se prema stanju u trenutku sklapanja ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju i okolnostima njegova sklapanja te uzimajući u obzir ostale ugovore povezane s ugovorom koji sadržava odredbu koja je predmet ocjene (članak 385.²).

B. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Zakon o bankarstvu od 29. kolovoza 1997.) (Dz.U. iz 2023., poz. 2488., kako je izmijenjen)

(a) Ugovorom o kreditu banka se obvezuje da će korisniku kredita staviti na raspolaganje na razdoblje utvrđeno u ugovoru iznos novčanih sredstava namijenjen utvrđenom cilju, a korisnik kredita obvezuje se da će ga koristiti pod uvjetima određenima ugovorom, da će iznos iskorištenog kredita vratiti s

kamatama u navedenim rokovima otplate i platiti proviziju za odobreni kredit (članak 69. stavak 1.).

(b) Ugovor o kreditu mora se sklopiti u pisanom obliku te se u njemu osobito utvrđuju iznos kamatne stope i uvjeti njezine promjene (članak 69. stavak 2. točka 5.).

C. Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Zakon od 23. ożujka 2017. o hipotekarnom kreditu i nadzoru nad hipotekarnim posrednicima i zastupnicima) (Dz.U. iz 2022., poz. 2245., kako je izmijenjen)

(a) Stopa zaduživanja hipotekarnog kredita [znači] kamatna stopa izražena kao fiksni ili varijabilni postotak koja se primjenjuje godišnje na iznos koji se plaća na temelju ugovora o hipotekarnom kreditu (članak 4. točka 21.).

(b) Vjerovnik, hipotekarni posrednik i zastupnik dužni su u bilo kojem trenutku, na trajnom mediju ili u elektroničkom obliku, pružiti potrošaču jasne i razumljive opće informacije o ugovoru o hipotekarnom kreditu koje obuhvaćaju barem:

i. u slučaju ugovora o hipotekarnom kreditu koji se pozivaju na referentnu vrijednost, imena referentnih vrijednosti i njihovih administratora iz članka 3. stavka 1. točke 6. Uredbe (EU) 2016/1011 Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2016. o indeksima koji se upotrebljavaju kao referentne vrijednosti u financijskim instrumentima i financijskim ugovorima ili za mjerenje uspješnosti investicijskih fondova i o izmjeni direktiva 2008/48/EZ i 2014/17/EU te Uredbe (EU) br. 596/2014 te moguće implikacije za potrošača (članak 10. stavak 1. točka 5.);

ii. vrste dostupne stope zaduživanja hipotekarnog kredita, uz navođenje je li fiksna ili varijabilna stopa hipotekarnog kredita ili oboje, zajedno s kratkim opisom značajki fiksne i varijabilne stope hipotekarnog kredita, uključujući implikacije za potrošača povezane s time (članak 10. stavak 1. točka 6.).

(c) Prije sklapanja ugovora o hipotekarnom kreditu, vjerovnik, hipotekarni posrednik i zastupnik dužni su pružiti potrošaču, na trajnom mediju, personalizirane informacije potrebne za usporedbu hipotekarnih kredita dostupnih na tržištu, procjenu njihovih implikacija i donošenje informirane odluke o tome hoće li sklopiti ugovor o hipotekarnom kreditu (članak 11. stavak 1.).

(d) Vjerovnik, hipotekarni posrednik i zastupnik pružaju informacije iz stavka 1. na obrascu s informacijama o hipotekarnom kreditu čiji se obrazac utvrđuje Prilogom br. 1 Zakonu (članak 11. stavak 2.).

(e) Ugovorom o hipotekarnom kreditu utvrđuju se elementi iz članka 69. stavka 2. Zakona o bankarstvu od 29. kolovoza 1997. te način i uvjeti utvrđivanja kamatne stope na temelju koje se izračunava iznos obroka koji se sastoji od glavnice i kamata (članak 29. stavak 1. točka 8.).

(f) Ako stranke nisu ugovorile fiksnu kamatnu stopu hipotekarnog kredita, način utvrđivanja kamatne stope iz stavka 1. točke 8. određuje se kao vrijednost referentne vrijednosti i iznosa marže utvrđene ugovorom o hipotekarnom kreditu (članak 29. stavak 2.).

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka

Društvo PKO BP S.A. i J. J. 1. kolovoza 2019. sklopili su ugovor o hipotekarnom kreditu s promjenjivom kamatnom stopom u iznosu od 413 436,69 poljskih zlota. Kao referentna vrijednost naveden je WIBOR 6M. Na dan sastavljanja ugovora godišnja kamatna stopa kredita (odnosno zbroj referentne vrijednosti i marže društva PKO BP S.A.) iznosila je 3,64 %, a efektivna godišnja kamatna stopa na dan sklapanja ugovora iznosila je 4,29 %. Prije potpisivanja ugovora, za J. J. su sastavljeni obrasci s informacijama o riziku povezanom s promjenjivom kamatnom stopom i simulacije kojima se prikazuje suodnos između promjene kamatne stope i promjene iznosa obroka koji se otplaćuje. U zasebnom dokumentu navedene su informacije o kamatnom riziku. Tužitelj nije obaviješten o tome na koji se način određuje referentna vrijednost WIBOR, koji čimbenici utječu na njezin iznos, kao ni o tome da podaci koje je dostavila banka tuženik utječu na utvrđivanje te vrijednosti. U skladu s ugovorom, banka je obavijestila korisnika da on snosi kamatni rizik koji se sastoji od povećanja obroka kredita u slučaju povećanja referentne vrijednosti, uključujući rizik od bitnih promjena ili prestanka objavljivanja referentne vrijednosti i s tim povezanih posljedica. Prema ugovoru, referentna vrijednost znači kamatna stopa koja zajedno s maržom služi za utvrđivanje iznosa kamatne stope kredita. Nakon isplate cjelokupnog kredita korisnik kredita ima pravo zahtijevati promjenu kamatne stope kredita s referentne vrijednosti WIBOR 6M na fiksnu osnovnu kamatnu stopu koja se primjenjuje u utvrđenom razdoblju njegove valjanosti. Promjena kamatne stope zahtijeva sklapanje dodatka ugovoru. WIBOR 6M znači referentna vrijednost šestomjesečnih depozita u poljskim zlotima na poljskom međubankovnom tržištu koja se određuje u skladu s pravilnikom o referentnim vrijednostima WIBID i WIBOR objavljenim na internetskoj informacijskoj stranici administratora te vrijednosti. U skladu s ugovorom, društvo PKO BP S.A. naplaćuje kamate na kredit prema promjenjivoj kamatnoj stopi, na godišnjoj razini, a njezin iznos utvrđuje se na dan prvog i sljedećih šestomjesečnih razdoblja u kojima je na snazi referentna vrijednost kao zbroj referentne vrijednosti i marže društva PKO BP. Prvo razdoblje u kojem je na snazi referentna vrijednost može biti kraće i počinje od dana nakon isplate kredita ili prve tranše. Prvo razdoblje u kojem je na snazi referentna vrijednost završava posljednji dan dospijeca otplate obroka kredita i kamata prije isteka prvog šestomjesečnog razdoblja u kojem je na snazi referentna vrijednost. Sljedeća šestomjesečna razdoblja u kojima je na snazi referentna vrijednost završavaju dan prije datuma koji odgovara datumu početka prethodnog šestomjesečnog razdoblja u kojem je na snazi referentna vrijednost. Iznos referentne vrijednosti mijenja se na dan dospijeca otplate obroka kredita i kamata, a kamate prema novoj vrijednosti obračunavaju se od dana nakon dospijeca.

Promjena iznosa referentne vrijednosti dovodi do promjene iznosa kamatne stope kredita za isti broj postotnih bodova.

Dopisom od 2. kolovoza 2022. J. J.-ov punomoćnik podnio je banci pritužbu u kojoj je osporavao zakonitost ugovornih odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi. Banka je odbila pritužbu. Dodatak br. 1 ugovoru o kreditu potpisan je 20. rujna 2023., a odnosio se na izmjenu dana dospijeća obroka kredita, izmjenu datuma ukupne otplate kredita i uvođenje priloga kojim se utvrđuje način postupanja u slučaju bitne promjene ili prestanka referentne vrijednosti.

Tužbom od 18. rujna 2023. tužitelj J. J. zahtijevao je da se banci tuženiku naloži plaćanje novčanog iznosa i da se utvrdi da su određene odredbe ugovora o hipotekarnom kreditu s promjenjivom kamatnom stopom u dijelu u kojem se odnose na WIBOR nedopuštene ugovorne odredbe i ne obvezuju tužitelja (nemaju učinka prema tužitelju) od trenutka sklapanja ugovora. Podnio je i podredni zahtjev kojim je zahtijevao da se u njegovu korist tuženiku naloži plaćanje novčanog iznosa i da se utvrdi da su određene odredbe ugovora o kreditu u dijelu u kojem se odnose na WIBOR ništave od trenutka sklapanja ugovora. Tužitelj je također zahtijevao da se tuženiku naloži plaćanje troškova postupka. U odgovoru na tužbu banka tuženik zahtijevala je da se tužba odbije u cijelosti.

Glavni argumenti stranaka glavnog postupka

Prema tužiteljevu mišljenju, nije mu predstavljena nikakva stvarna alternativa u pogledu druge referentne vrijednosti ili ugovora s fiksnom ili povremeno fiksnom kamatnom stopom. Tuženik je promjenjivu kamatnu stopu ugovora o kreditu predstavio kao najpovoljniju sa stajališta tužiteljevih interesa te kao dostupnu kamatnu stopu koju je lako dobiti. Tužitelju nisu pružene jasne, razumljive i detaljne informacije o riziku povezanom sa sklapanjem ugovora o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom, informacije o utvrđivanju vrijednosti WIBOR, uključujući pitanja povezana s njezinim izračunavanjem, osobito o tome da na oblikovanje vrijednosti WIBOR utječu isključivo banke koje dodjeljuju kredite potrošačima, uključujući banku tuženika. Na taj način banka tuženik ima stvarnu mogućnost slobodnog oblikovanja tužiteljeve obveze, osobito njezina povećanja, neovisno o gospodarskim uvjetima koji vladaju na međubankovnom tržištu i određenoj ekonomskoj stvarnosti. Prema tužiteljevu mišljenju, tuženik je imao stvarnu mogućnost slobodnog oblikovanja tužiteljeve obveze, osobito njezina povećanja, neovisno o gospodarskim uvjetima koji vladaju na međubankovnom tržištu i određenoj ekonomskoj stvarnosti. Istodobno, tužitelj ni na koji način nije mogao kontrolirati pravilnost oblikovanja te obveze niti utjecati na pravilnost tuženikova obavljanja tih radnji. Međutim, u klauzulama o promjenjivoj kamatnoj stopi treba navesti objektivne vrijednosti na koje nijedna stranka ne može utjecati. Tužitelj je istaknuo da

mu tuženik svaki mjesec izvršavanja ugovora naplaćuje neosnovano previsoku naknadu na ime refinanciranja tuženikovih troškova mobilizacije sredstava stavljenih na raspolaganje tužitelju (skrivena bankovna marža). Prema tužiteljevu mišljenju, sadržaj ugovora, u dijelu u kojem upućuje na vrijednost WIBOR, nikako mu ne omogućuje da procijeni ekonomske posljedice ugovorene obveze jer mu nije pojašnjeno što odražava ta vrijednost. Prema tužiteljevu mišljenju, WIBOR je samostalna ugovorna odredba koju se može ukloniti a da se ne povrijedi bit ugovora o kreditu.

Međutim, tuženik je istaknuo da tužitelj nema pravni interes za potraživanje tražbine. Istaknuo je i prigovor nedokazivanja tražbine. U obrazloženju svojeg stajališta porekao je većinu okolnosti koje je iznio tužitelj. Naveo je da banka ne može utvrđivati vrijednost WIBOR, da banke nisu manipulirale tom vrijednošću ili se sporazumijevale u pogledu utvrđivanja iznosa te vrijednosti. Uvođenjem WIBOR-a u ugovor banka je ispunjavala zakonske obveze. Oспорavao je prigovore koje je istaknuo tužitelj u pogledu nepravilnosti utvrđivanja vrijednosti WIBOR, njegove neprimjerenosti u odnosu na stvarne transakcije, kao i ranjivost na manipulaciju. Naveo je da je tužitelj bio pravilno obaviješten o riziku povezanom s promjenjivom kamatnom stopom i o njegovoj je odluci ovisilo hoće li se obvezati tom vrstom ugovora o kreditu. Porekao je to da se promjenjivom kamatnom stopom ostvaruju samo ekonomski interesi banaka. Naveo je da odredbe ugovora o kreditu koje se odnose na kamate predstavljaju glavna davanja stranaka. Osim toga, o iznosu kamatne stope stranke su pregovarale barem u području iznosa marže. Naveo je da su u ugovoru navedene okolnosti o kojima ovisi promjena kamatne stope. U konačnici, porekao je da mehanizam promjenjive kamatne stope predstavlja nepoštenu odredbu, osobito da su odredbe kojima se uređuje taj mehanizam protivne dobrim običajima ili da povređuju potrošačev interes.

Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 1 Sąd Najwyższy (Vrhovni sud, Poljska) i Sud Europske unije dosad se nisu izjasnili o mogućnosti ispitivanja moguće nepoštenosti ugovornih odredbi o referentnim vrijednostima. Sud Europske unije u odlukama C-125/18, C-655/20, C-143/13 i C-265/22 izjasnio se o odredbama koje se odnose na promjenjivu kamatnu stopu, ali ugovorne odredbe odnosile su se osobito na takozvane ključne vrijednosti o kojima je riječ u Uredbi o referentnim vrijednostima. Međutim, utvrđivanje iznosa kamatne stope na temelju oba navedena kriterija značajno se međusobno razlikuje i stoga se ne mogu prihvatiti isti kriteriji ocjene za obje metode.
- 2 Kad je riječ o *prvom prethodnom pitanju*, najprije treba utvrditi mogu li se navedene odredbe ispitivati s obzirom na Direktivu 93/13 zbog materijalnog isključenja navedenog u njezinu članku 1. stavku 2. Naime, iz odredbi Zakona o hipotekarnom kreditu proizlazi da se, ako stranke nisu ugovorile fiksnu kamatnu

stopu hipotekarnog kredita, način utvrđivanja kamatne stope iz stavka 1. točke 8. određuje kao vrijednost referentne vrijednosti i iznosa marže utvrđene ugovorom o hipotekarnom kreditu (članak 29. stavak 2.). Način utvrđivanja iznosa kamatne stope za obroke kredita stoga odgovara zakonskim odredbama. Nedvojbeno je da vrijednost WIBOR predstavlja referentnu vrijednost iz citirane odredbe (što proizlazi, među ostalim, iz sadržaja Provedbene uredbe Komisije (EU) 2016/1368 o priznavanju vrijednosti WIBOR kao ključne). Slijedom navedenog, takav način oblikovanja ugovornih odredbi o utvrđivanju iznosa promjenjive kamatne stope nije predmet ocjene odredbi Direktive 93/13 zbog materijalnog isključenja iz njezina članka 1. stavka 2. Treba navesti da je u presudi od 3. ožujka 2020., C-125/18, MARC GÓMEZ DEL MORAL GUASCH protiv BANKIA SA. Sud naveo da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da u njezino područje primjene ulazi odredba ugovora o hipotekarnom kreditu sklopljenog između potrošača i trgovca koja predviđa da se kamatna stopa koja se primjenjuje na kredit temelji na jednom od službenih referentnih indeksa predviđenih nacionalnim propisom koje kreditne institucije mogu primjenjivati na hipotekarne kredite, ako taj propis ne predviđa ni prisilnu primjenu tog indeksa neovisno o izboru tih strana ni njegovu dispozitivnu primjenu u slučaju nepostojanja drukčijeg dogovora između tih strana. Međutim, do situacije iz te presude u ovom slučaju ne može doći jer je obveza primjene referentne vrijednosti u slučaju primjene promjenjive kamatne stope izričito navedena u Zakonu o hipotekarnom kreditu. Osim toga, u ovom je slučaju primijenjena ključna vrijednost u smislu Uredbe o referentnim vrijednostima. Stoga se čini da primjena te vrijednosti nije dispozitivna, što tek tada, u skladu s prethodno citiranim presudom, omogućuje ocjenu ugovorne odredbe kojom se u ugovor unosi ta referentna vrijednost. Osim toga, zaštita potrošača u slučaju primjene ključne vrijednosti daleko je veća od one u slučaju primjene vrijednosti iz navedene presude, uzimajući u obzir odredbe Uredbe o referentnim vrijednostima kojom se detaljno uređuju pravila sastavljanja vrijednosti, zahtjevi za administratora te vrijednosti i stroge sankcije za nepoštovanje pravila prilikom određivanja te vrijednosti. Međutim, javlja se dvojba u pogledu toga hoće li prihvaćanje takvog tumačenja dovesti do situacije u kojoj se te odredbe neće moći ocijeniti s obzirom na ugrožavanje interesa potrošača s obzirom na to da im se nude proizvodi s promjenjivom kamatnom stopom utemeljenom na vrijednosti koja se, prema njihovu mišljenju, temelji na netransparentnim pretpostavkama kojima se jasno favoriziraju kreditne institucije čime ih se izlaže povezanim rizicima. Naime, u takvoj situaciji cjelokupna tužiteljeva argumentacije postaje bespredmetna, a time će i potrošačima biti uskraćena stvarna zaštita od potencijalno nepoštenih odredbi. Točno je da se odredbama prava Unije (Uredba o referentnim vrijednostima) i odredbama nacionalnog prava (Građanski zakonik, Zakon o hipotekarnom kreditu) izričito dopušta mogućnost primjene klauzule promjenjive kamatne stope u ugovorima koji se sklapaju s potrošačima, ali treba razmotriti može li potrošač, u dosadašnjoj praksi subjekata koji pružaju financijske usluge i koji pretežito (čak do 90 %) nude proizvode s promjenjivom kamatnom stopom, izbjeći rizik promjenjive kamatne stope čak i kad se kredit dodjeljuje uz vrlo nisku kamatnu stopu i sa stvarnim izgledima za njezino značajno povećanje. Potrošačima je stoga

uskraćena stvarna mogućnost da odaberu ponudu koja odgovara njihovim očekivanjima, osobito da izbjegnu izlaganje riziku promjenjive kamatne stope i to bez obzira na to je li primjena fiksne kamatne stope također povezana s rizikom za potrošača. Stoga bi proglašavanje ugovornih odredbi odredbama iz članka 1. stavka 2. Direktive onemogućilo ocjenu takve situacije. Još jedan problem koji je s tim povezan odnosi se na opseg obvezanosti građanskog suda prethodno donesenom konačnom upravnom odlukom. Naime, na vrijednost WIBOR sada se primjenjuju stroge odredbe Uredbe o referentnim vrijednostima koje su većinom na snazi od 1. siječnja 2018. U skladu s odredbama te uredbe, dodjela odobrenja za upravljanje određenim referentnim vrijednostima koje će se kasnije upotrebljavati u financijskim instrumentima i financijskim ugovorima zahtijeva da nadležno tijelo donese upravnu odluku u odgovarajućem postupku (članak 34. i sljedeći Uredbe o referentnim vrijednostima). U sudskoj praksi nacionalnih sudova smatra se da kada upravna odluka postane konačna, obvezuje svaki sud u građanskom postupku, što načelno isključuje mogućnost ispitivanja pravilnosti njezina donošenja. Čak i ako konačna upravna odluka utječe na građanskopravne odnose, njezina eventualna sudska provjera iznimna je i ograničena isključivo na utvrđivanje dalekosežnih postupovnih nedostataka koji diskvalificiraju odluku kao upravni akt. Stoga, ako je Komisija Nadzoru Finansowego (Komisija za financijski nadzor, Poljska) u okviru svoje nadležnosti donijela odluku o dodjeli odobrenja za upravljanje referentnom vrijednosti WIBOR, s obzirom na to da je u upravnom postupku utvrdila da ispunjava sve uvjete koji proizlaze iz Uredbe o referentnim vrijednostima, (odluka od 16. prosinca 2020., Službeni list Komisije za financijski nadzor br. 32/2020 od 17. prosinca 2020.), sud ne može, također uz primjenu pretpostavki iz članka 385.¹ Građanskog zakonika, donositi vlastita činjenična utvrđenja koja dovode do ispitivanja toga u kojoj se mjeri vrijednost referentne vrijednosti WIBOR temelji na stvarnim transakcijama, a u kojoj mjeri na drugoj vrsti ulaznih podataka, što prvenstveno dovodi u pitanje tužitelj. Obvezanost konačnom upravnom odlukom dovodi do isključenja pretpostavki za izračun referentne vrijednosti iz sudskog nadzora jer odluka upravnog tijela odlučuje o usklađenosti metodologije te vrijednosti s opće obvezujućim pravnim pravilima (Uredbom o referentnim vrijednostima).

- 3 Kad je riječ o **drugom prethodnom pitanju**, trebalo bi odlučiti protivi li se ocjena ugovornih odredbi o načinu utvrđivanja promjenjive kamatne stope članku 4. stavku 2. Direktive u skladu s kojim se procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštena ne odnosi na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene. U presudi od 26. veljače 2015., C-143/13, MATEI, Sud se izričito izjasnio u prilog mogućnosti ispitivanja te vrste ugovornih odredbi s obzirom na njihovu nepoštenost i utvrdio da članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da izrazi „glavni predmet ugovora” i „primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robe na drugoj” načelno ne obuhvaćaju odredbe ugovora o kreditu sklopljenih između poslovnog subjekta i potrošača koje, s jedne strane, davatelju kredita omogućuju da pod određenim uvjetima jednostrano izmijeni kamatnu stopu. Međutim, istodobno je utvrdio da je

nacionalni sud dužan provjeriti tu kvalifikaciju navedenih ugovornih odredaba s obzirom na narav, opću strukturu i odredbe predmetnih ugovora kao i činjenični i pravni kontekst tih odredaba. Međutim, navedena presuda donesena je na temelju različitog činjeničnog stanja jer je u ugovoru o kreditu na koji se odnosio predmet C-143/13 banka zadržala pravo na promjenu iznosa tekuće kamatne stope u slučaju znatnijih promjena na tržištu novca i u tom je slučaju trebala obavijestiti korisnika kredita o novoj kamatnoj stopi. S druge strane, u ovom predmetu promjena kamatne stope ovisila je isključivo o promjeni referentne vrijednosti koja je primijenjena u ugovoru. Stoga se može smatrati da je promjena iznosa kamatne stope ovisila o vanjskom čimbeniku u odnosu na vjerovnika jer on nije utvrđivao iznos referentne vrijednosti, odnosno ta promjena nije ovisila samo o volji jedne stranke ugovora o kreditu. Točno je da se kamatna stopa mogla promijeniti i u slučaju povećanja bankovne marže, ali okolnosti u kojima je banka mogla povećati maržu i iznos za koji se marža mogla povećati jednoznačno su utvrđeni u ugovoru. Argumentacija iz navedene presude Suda ne može se u cijelosti prenijeti na činjenično stanje u ovom predmetu. Isto tako, ne smije se zaboraviti da se u važećim odredbama Zakona o bankarstvu izričito navodi da element ugovora o kreditu moraju biti odredbe o iznosu kamatne stope i načina njezine promjene (članak 69. stavak 2. točka 5. Zakona o bankarstvu), a odredbama Zakona o hipotekarnom kreditu jasno se određuje sadržaj tih odredbi (članak 29. stavak 2. Zakona o hipotekarnom kreditu). Stoga, kada sastavljaju ugovorne odredbe u tom pogledu, vjerovnici ih ne mogu slobodno formulirati.

- 4 Nadalje, treba utvrditi jesu li te odredbe jasno i razumljivo sastavljene, a zahtjev da ugovorne odredbe moraju biti jasno i razumljivo sastavljene, u skladu sa stajalištem Suda iz ranijih presuda, podrazumijeva da, u slučajevima ugovora o kreditu, financijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informirane odluke (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017. Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 51.). Osobito jesu li potrošaču bili priopćeni svi elementi koji bi mogli imati utjecaja na opseg njegove obveze, a na temelju kojih on može ocijeniti osobito ukupnu cijenu svojeg kredita (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017., Andriuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 47. i navedenu sudsku praksu). Među relevantnim elementima koje nacionalni sud mora uzeti u obzir prilikom provođenja potrebnih provjera u tom pogledu nalaze se ne samo sadržaj informacija koje je davatelj kredita pružio u okviru pregovora o dotičnom ugovoru o kreditu nego i okolnost da su glavni elementi koji se odnose na izračun referentnog indeksa lako dostupni zbog njihove objave (vidjeti u tom smislu presudu od 3. ožujka 2020., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, t. 52., 53. i 56.). Osim toga, Sud je utvrdio da, ako se u ugovoru primjenjuje promjenjiva kamatna stopa koju određuje središnja banka države članice i objavljuje se u službenom listu te države članice kojemu se može lako pristupiti, pozivanje, izvršeno u tom ugovoru, na navedenu osnovnu kamatnu stopu može omogućiti prosječno obaviještenom i razumnom potrošaču da se upozna s mehanizmom promjene te stope zateznih kamata i shvati ga, pod uvjetom da je način izračuna potonje stope prikazan u navedenom ugovoru. U tom pogledu trebaju biti ispunjena dva uvjeta. Kao prvo, prikaz tog načina izračuna mora lako

moći razumjeti prosječan potrošač koji nema posebna znanja u području financija i taj prikaz mora mu omogućiti da izračuna zatezne kamate na temelju podataka danih u ugovoru o kreditu. Kao drugo, učestalost promjene navedene osnovne kamatne stope, koja je određena nacionalnim odredbama, također mora biti prikazana u tom ugovoru (vidjeti presudu od 3. ožujka 2020., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, t. 53.).

- 5 U ovom predmetu iznos promjenjive kamate utvrđuje se na temelju referentne vrijednosti koju utvrđuje subjekt imenovan u skladu s odredbama Uredbe o referentnim vrijednostima i iznos te vrijednosti dostupan je javnosti. Informacije o subjektu koji utvrđuje iznos referentne vrijednosti i prema kojim pravilima, razdoblje u kojem je na snazi ta referentna vrijednost te način na koji se utvrđuje iznos kamate na temelju te vrijednosti uključeni su u predmetni ugovor. Stoga treba utvrditi treba li opseg potrebnih informacija obuhvaćati i pojašnjenje u pogledu toga na koji se način oblikuje mehanizam WIBOR i koji čimbenici utječu na promjenu njegova iznosa ili se te informacije mogu prosljediti upućivanjem na informacije koje ima administrator te vrijednosti.
- 6 Uključuje li bankina obveza obavješćivanja i prosljeđivanje informacija o tome da administrator WIBOR-a izračunava iznos vrijednosti na temelju podataka koje mu izravno prosljeđuju banke koje zapravo međusobno ne sklapaju transakcije na temelju podataka koje prosljeđuju administratoru za potrebe utvrđivanja vrijednosti, tim više što se člankom 10. stavkom 1. točkom 5. Zakona o hipotekarnom kreditu ni Direktivama Europskog parlamenta i Vijeća br. 2008/48/EZ (članak 10.) i 2014/17/EU (članak 11.) ne zahtijeva da vjerovnik pruža takve informacije. Nadalje, uključuje li stoga bankina obveza obavješćivanja obavješćavanje o bankinu prosljeđivanju podataka potrebnih za utvrđivanje iznosa referentne vrijednosti te koje kriterije koristi za sastavljanje tih podataka na način da potrošač može razumjeti čimbenike koji utječu na utvrđivanje referentne vrijednosti, da bi zahvaljujući tomu, promatrajući ekonomsko okruženje, mogao pravilno i pravodobno predvidjeti nadolazeće promjene referentne vrijednosti kako bi se pripremio za eventualne promjene iznosa.
- 7 Također se postavlja pitanje je li banka dužna obavješćivati o tome da također prosljeđuje podatke na temelju kojih administrator izračunava iznos WIBOR-a i koje čimbenike uzima u obzir prilikom sastavljanja tih podataka za administratora. Nadalje, mogu li se navedene informacije, s obzirom na složenost i činjenicu da se odnose na međubankovno novčano tržište, predstaviti na način koji je jasan i razumljiv prosječnom potrošaču koji nema ekonomska znanja i mogu li stoga utjecati na potrošačevo donošenje odluke? Pritom treba istaknuti da je u rješenju od 17. studenoga 2021., C-655/20, Marc Gómez del Moral Guasch, Sud naveo da je dopušteno da ugovor ne sadržava potpunu definiciju referentne vrijednosti koja služi za izračun promjenjive kamatne stope i da nije potrebno prosljeđivanje informativnih letaka u kojima se opisuje prethodno kretanje te vrijednosti ako se te informacije službeno objavljuju.

- 8 Kad je riječ o **trećem prethodnom pitanju**, treba istaknuti da se izvor neravnoteže ugovornih strana u pogledu svih aspekata povezanih s tim ugovorom može pronaći u činjenici da je banka kao profesionalac bila upoznata s načinom određivanja referentne vrijednosti WIBOR i bila je svjesna da postoje dvojbe u pogledu transparentnosti određivanja te stope, ali nije o tome obavijestila potrošača prije sklapanja ugovora. Prilikom utvrđivanja toga je li došlo do povrede prava potrošača u smislu članka 3. Direktive treba usporediti njegovu situaciju sa situacijom u kojoj bi bio pravilno obaviješten o načinu određivanja referentne vrijednosti i riziku promjenjive kamatne stope, u tom kontekstu ne mogu se zanemariti tržišni i pravni uvjeti povezani s primjenom referentne vrijednosti WIBOR u ugovorima o kreditima. Uzimajući u obzir svojstva poljskog bankovnog tržišta u vrijeme sklapanja predmetnog ugovora, veći dio banaka u svojoj je ponudi imao samo kredite s promjenjivom kamatnom stopom. Stoga potrošač možda ne bi imao mogućnost odabira ponude s fiksnom kamatnom stopom. Međutim, nepostojanje ponude kredita s fiksnom kamatnom stopom na tržištu ne može utjecati na ocjenu konkretnog ugovora. Stoga se postavlja pitanje bi li pravilno obaviješteni potrošač u slučaju dvojbi u pogledu transparentnosti utvrđivanja referentne vrijednosti WIBOR mogao odabrati drugi kreditni proizvod kako bi ostvario svoju namjeru. Isto tako, ne može se zanemariti činjenica da, u skladu s člankom 29. stavkom 2. Zakona o hipotekarnom kreditu, u slučaju potpisivanja ugovora s promjenjivom kamatnom stopom banka ne može oblikovati način utvrđivanja promjenjive kamatne stope, on jasno proizlazi iz zakonske odredbe. Stoga bi odabir druge ponude na tržištu kredita s promjenjivom kamatnom stopom bio povezan s istim uvjetima kao u banci tuženiku (WIBOR). Osim toga, primijenjena vrijednost WIBOR proglašena je ključnom vrijednosti u smislu Uredbe o referentnim vrijednostima. Isto tako, treba pojasniti je li ponudom proizvoda s promjenjivom kamatnom stopom došlo do grube povrede interesa potrošača zbog izlaganja neograničenom riziku od povećanja kamatne stope tijekom trajanja ugovora, a taj rizik ništa ne ograničava, osobito vjerovnik nije ponudio nikakvo rješenje kojim bi ga ograničio, ali treba uzeti u obzir da je u poljskom pravu zakonodavac u članku 359. Građanskog zakonika utvrdio najvišu granicu kamata koje proizlaze iz pravnih radnji.
- 9 U okviru **četvrtog prethodnog pitanja** treba odlučiti kakav će učinak na daljnje trajanje ugovora imati uklanjanje iz njegova sadržaja odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi kao nedopuštenih ugovornih odredbi. Potrošač smatra da se može ukloniti upućivanje na referentnu vrijednost iz odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi i ostaviti odredbe o bankovnoj marži. To bi u biti dovelo do promjene kamatne stope iz promjenjive u fiksnu. U skladu sa stajalištem Suda u presudi od 29. travnja 2021., C-19/20, članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se, s jedne strane, ne protivi to da nacionalni sud ukloni samo nepošteni element odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača kada je odvratajući cilj iz te direktive osiguran nacionalnim zakonodavnim odredbama kojima se uređuje njezina upotreba, pod uvjetom da se taj element sastoji od zasebne ugovorne obveze koja bi mogla biti predmet pojedinačnog ispitivanja njezina nepoštenog karaktera. S druge strane, tim se odredbama protivi to da sud koji je uputio zahtjev

ukloni samo nepošteni element odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača kada bi takvo uklanjanje dovelo do revizije sadržaja navedene odredbe utječući na njezinu bit, što je na tom sudu da provjeri. Stoga, prema mišljenju suda, treba prihvatiti da se ugovorna odredba kojom se upućuje na referentnu vrijednost može smatrati zasebnom ugovornom obvezom, što bi omogućilo uklanjanje samo tih odredbi i ostavljanje na snazi preostalog dijela ugovora. Međutim, treba razmotriti protivi li se takvo smanjenje kojim se zadržava djelotvornost cijelog ugovora činjenica da se zbog te izmjene mijenja bit te odredbe. Zbog uklanjanja referentne vrijednosti iz ugovora kamatna stopa kredita mijenja se iz promjenjive u fiksnu, a to se može promijeniti samo u slučaju promjene iznosa bankovne marže, kako je navedeno u članku 2. stavku 7. ugovora. Takav oblik ugovora bit će protivan samom nazivu ugovora (ugovor o hipotekarnom kreditu s promjenjivom kamatnom stopom). Također se postavlja pitanje hoće li takav oblik ugovora biti u skladu s voljom ugovornih strana. Prethodno navedena presuda Suda C-19/20 donesena je s obzirom na ugovor o kreditu indeksiran u švicarskim francima koji je tada nudilo društvo GM Money Bank S.A. u Gdańsku i u kojem je naveden način utvrđivanja kupovnog i prodajnog tečaja valute kombinacijom objektivnog čimbenika, a to je srednji tečaj koji je utvrdila Poljska narodna banka, i subjektivnog čimbenika, odnosno bankovne marže. U tom kontekstu poljski sudovi utvrdili su da se navedena odredba ne može razdijeliti na zasebne ugovorne obveze i da nepoštenom smatraju prethodno navedenu ugovornu odredbu u cijelosti. Moguća je usporedba navedene odredbe i klauzule o promjenjivoj kamatnoj stopi koja je predmet ovog mišljenja.